

УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО И СВЕТОВНО
СТОПАНСТВО

РЕЦЕНЗИЯ

от

Проф. д.с.н. Елка Николаева Тодорова

Професионално направление: 3.1. Социология, антропология и
науки за културата

Научна организация: УНСС

Относно: конкурс за професор по Професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата и научна специалност: Социология в УНСС (социология на пазара).

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен за нуждите на катедра/факултет на УНСС съгласно Решение на АС № 5/08.07.2020. Участвам в състава на научното жури по конкурса съгласно Заповед № 2540/23.10.2020 на Зам.Ректора на УНСС. Избрана съм за рецензент на Първото заседание на научното жури от 2 ноември 2020г.

2. Информация за кандидата в конкурса

Доц. д-р Вяра Стоилова е завършила ВИИ “Карл Маркс”, София, специалност “Политическа икономия - профил икономическа социология” през 1982 г., бива избрана за асистент през 1988 и за главен асистент 1994 г. в УНСС. През 1998 г. защитава докторантура, а през 2003 г. е избрана за доцент в УНСС. Оттогава досега, доц. д-р Вяра Стоилова е член на КС на Катедра “Икономическа социология” и на ФС на Общикономически факултет към УНСС. В отделни периоди е била член и на АС на УНСС.

В настоящия момент доц. д-р Вяра Стоилова е Зам. декан по научноизследователската дейност на Общикономическия факултет. В периода 1997-2005 доц. д-р Вяра Стоилова е била Експерт към Икономическата комисия на 38 и 39-то Народно събрание, а в периода 2005-2011 - Главен секретар на Сметната палата на Република България. Кандидатът владее немски и ползва английски и руски езици.

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Доц. д-р Вяра Стоилова изпълнява Националните изисквания съгласно ЗРСРБ и Правилника за приложението му (чл.1а, ал.1) като представя доказателствен материал за получаването на 903.2 точки за шестте групи показатели А-Е и 889 т. за групи Ж, З и И. Съветът по хабилитация на УНСС на свое заседание от 13.05.2020г. дава положително становище на доц. д-р Вяра Стоилова и предлага на Катедра “Икономическа социология” да заяви конкурс за заемане на академичната длъжност “професор” в УНСС с нейната кандидатура.

4. Оценка на учебно-преподавателската дейност

По данни на Отдел “Учебна документация, отчетност и контрол” при УНСС за последните 10 години, доц. д-р Вяра Стоилова има изпълнена учебна заетост в ОКС “Бакалавър” и ОКС “Магистър”, която е почти три пъти по-висока от минималната заетост на база лекции. Кандидатът има и курс в докторската програма на научна специалност “Социология”. Доц. д-р Вяра Стоилова е била научен ръководител на трима докторанти от катедра “Икономическа социология”, които успешно са защитили дисертационните си трудове.

В този смисъл, са налице достатъчно доказателства, че доц. д-р Вяра Стоилова е напълно подготвена да заеме академичната длъжност “професор” по конкурса.

От гледна точка на спецификата на конкурса, обявен за научната специалност 3.1. “Социология, антропология и науки за културата” и научна специалност “Социология” (социология на пазара), кандидатът с неговата биография, преподавателски опит и академична продукция отговаря напълно и безусловно на изискването за висока академична компетентност в дадената област на знанието.

5. Обща характеристика на представените научни трудове/публикации

Представените научни трудове са обединение в пет отделни групи - монографии, учебници, студии, статии, доклади. Основното направление в изследователската дейност на кандидата най-ясно може да бъде сведено

до заглавието на последния от учебниците на доц. д-р Вяра Стоилова - "Социология на пазара". В практически целия период на своята академична реализация доц. д-р Вяра Стоилова изследва спецификите, действието и развитието на пазара като икономическа институция и връзката му с другите институции. Оценката за личния принос на кандидата доц. д-р Вяра Стоилова се съдържат в оценката за научните и научно-приложни приноси, описани по-долу.

Кандидатът се представя с 3 монографии, 1 самостоятелен учебник и 12 глави от 5 учебника в съавторство, 5 студии, 20 статии, 10 публикувани научни доклади и 4 научно-приложни разработки - стратегии и обучителни материали.

В двете основни монографии ["Играта" на пазарна размяна] и [Потребителският избор:Факторът "дизайн"] доц. д-р Вяра Стоилова разглежда сходни теми, но използва различни акценти при интерпретиране и анализ, свързани със социалния прочит на пазара като разменна, но и игрова среда. Среда, която изразява социалността на пазара, в който се наблюдава както конкуренция, така и кооперация и различни ценностни взаимодействия.

Много точно е определението за ценностно-смислова основа на играта, осигуряваща защита на собствените интереси на действащия субект, но и заявяване на социално-ролевите му позиции в образа му на "пазарен актьор". Според доц. д-р Вяра Стоилова, макар основната роля на "пазарния актьор" да е професионалната/трудова роля, в нея са преплетени редица други социални роли сред които най-ясно се откроява ролята на групов член, с която се удовлетворява нуждата от сигурност чрез принадлежност към определени социални групи. Играта на пазарна размяна се стреми да осигури реципрочност, диалог, доверие. Тя е стремеж към създаване на еквивалентност в отношенията между "пазарните актьори" при следване на определени правила, съобразени със съответното време и култура.

Правилата на играта определят границата на свобода на участниците, но едновременно с това и осигуряват взаимно припознаване на нуждите от осъществяване на интересите на всички участници. Оценката на въздействието от размяната естествено включва очакваните ползи за участниците, но измерени чрез оценката за удовлетвореност на нуждата от автономност, от постигане на статус и от степента на постигната инструменталност на размяната (чрез нея да се получат и други ползи).

С други думи става дума за оценка на дейностите на "пазарния актьор" като социален субект, участник в играта на пазарни и непазарни

размени. Социалното влияние се заявява и във феномена на “ограничената рационалност” и в участието на социалния капитал в разменните игри. Според автора на монографиите самите социални мрежи, описващи социалния капитал създават усещането за принадлежност и утвърждават идентичността на пазарните актьори.

При разглеждане на социалната роля на потребителя (в монография, основана на защитен дисертационен труд за получаване на научната степен “доктор по икономика”) доц. д-р Вяра Стоилова заявява ясно принадлежността си към социологическата проблематика като анализира поведението на потребителя от гледна точка на неговите социални роли и необходимостта от идентификация на потребността му да принадлежи на определени социални групи.

Анализът на поведението на “продуктовия” потребител се свежда до извършване на избор, определен от автора като “специфично структурирана форма на реакция спрямо мултивариантна ситуация”. Вариантността се дължи на различните профили от ползи на продукта и различните профили от очаквания на потребителите. Връзката между тези профили се обуславя от характеристиките на продукта, типовете потребители и вида на ситуацията.

Дизайнът на продукта, който е основен обект на интерес в последната монография на доц. д-р Вяра Стоилова, се анализира във връзка и в рамките на комуникативния процес с потребителя. Затова и “езикът” на продуктовия дизайн става обект на специално разглеждане. Авторът определя “езика” на дизайна като моделиращ предаването на езикови системи, които постоянно се променят. Самата специфика на “езика” на дизайна може да бъде възприет като реплика, въпрос, коментар, монолог, изложение или лексикон, което на свой ред дава основание така типологично да бъдат обособени основните групи продуктов дизайн.

Интерес представлява идеята на доц. д-р Вяра Стоилова да разгледа въпроса за това как е отразена функцията на продуктовия дизайн във фирмените политики като са предложени примери за успешни стратегии - например, фирмената политика на компанията “Браун” и “Ксерокс” (специално техния Модел 1075) в която ясно са отразени функциите на продуктовия дизайн.

Дизайнът има роля като информационно средство за потребителната стойност на продукта. Той генерира специфични ползи за продукта и създава неутилитарни, социални ползи за потребителя. Дизайнът фактически определя, а не само допринася за пазарния успех на продукта, защото е в основата на комуникативния процес, течащ между потребителя

и продукта. Според мен, този извод има приносен характер, доколкото разширява стандартното виждане за ролята на дизайна.

Разработените части от учебници ситуират интересите на доц. д-р Вяра Стоилова в областта на макросоциологическия анализ на обществото и социологическия прочит на пазара като културен продукт, система от институционализирани и неформални правила, отразяващи моралните ценности на съответстващия етап на обществено развитие. Езикът и стилът им на изложение отчетливо заявяват кои са ползвателите - студенти от специалност Социология, Икономическа социология и Психология. Впрочем и двете монографии са насочени към тази аудитория и са съобразени с темите на някои от учебните програми на четените от доц.

д-р Вяра Стоилова курсове в УНСС. Намирам това за положителна черта, защото смисълът на всякакъв тип научна продукция се определя от способността ѝ да е конкретно насочена и да разпространи информация до колкото може по-широк кръг от ползватели.

Основните статии на кандидата засягат социологически проблеми, свързани със справедливостта в пазарните отношения, с личните и обществени интерпретации на частния и публичен интерес, с неутилитарните размени извън системата на парите и др. Навсякъде анализът и избраната методология отразяват социологическите парадигми за обяснение на наблюдаваните явления, независимо дали става дума за институционалните промени в преходния период у нас или за глобализационните проблеми при свободното движение на хора и капитали в съвременното общество.

6. Оценка на научните и научно-приложни приноси

Става дума за активен и продуктивен изследовател и преподавател, пионер в областта на теоретичната и практико-приложна образователна специализация по социология на пазара в България, защитник на внедряването на иновативни компоненти в обучението по икономическа социология за нуждите на съвременното образование на икономисти и социолози.

Нямам бележки към посочените от кандидата приноси в справката за оригинални научни достижения. Очертаните седем приноса в авторската самооценка дават представа, която се покрива с тази, която аз имам за нейното научно творчество. Социологическият анализ на пазара и акцентът върху феномена на играта е относително нов в българската социология. Включването му в анализа на пазара е осъществено от доц. д-

р Вяла Стоилова преди повече от десет години, но и днес тази трактовка остава актуална, не само в анализите на социолозите и психолозите, но и на икономистите.

Социалната роля на “пазарните актьори” като купувачи и като продавачи възпроизвежда войствеността на ролята, а оттам и двойствеността на оценката за рационално поведение. Това е друг приносен момент в творчеството на кандидата. Самото разглеждане на пазара по линия на справедливостта, която носи баланс и постига разпределение на шансовете за достъп до ресурси - пари и други блага на пазарните актьори, представлява иновативна перспектива, разкриваща социологически поглед към този традиционен икономически обект на интерес. Не на последно място, предложеното разбиране за интерпретация на личния интерес на пазарния актьор през призмата на неговата автономност, но и на обществения интерес чрез неговата легитимация към групата на която принадлежи, е допълнителен аргумент в полза на социологическата насоченост на интересите на кандидата и социологическия анализ, характерен за научната й продукция.

7. Критични бележки и препоръки

Като цяло, нямам критични бележки към кандидата в конкурса.

Като колега на доц. д-р Вяра Стоилова в Катедра “Икономическа социология” към УНСС имам непосредствени наблюдения върху нейните позиции в качеството ѝ на член на КС и ФС. Познавам също така нейната научна продукция, доколкото периодично съм участвала в обсъждания на нейни трудове в катедра “Икономическа социология”.

Според мен, цялостното развитие на доц. д-р Вяра Стоилова бележи растеж по посока на откриване и успешно преминаване от класическото социологическо мислене за обществените институции към преоткриване и реализация в парадигмата на съвременната икономическа социология. И това най-добре личи в акцентирането (при анализа на пазара) върху тезата за отчитане на принципите на балансираната справедливост и разпределението на достъп до ресурси, върху социалността на ролята пазарния актьор, върху “разчуването” на релацията продукт - потребител чрез въвеждане на оценъчната роля на дизайна, както и върху социалните последици от “опазряването” на съвременния обществен живот.

Бих препоръчала на доц. д-р Вяра Стоилова до подготви нов курс за магистърската програма по ИСП на тема “Дизайн и потребителски избор”, в който умело могат да се съчетаят класическите и най-новите вижданията за ролята на дизайна и дизайнерите в създаването на технологични

продукти, с което да се удовлетвори пазарното търсене на образование за модерните специалности като “интерактивен дизайн” и др.

8. Заключение

Като давам висока оценка на постиженията на кандидата и имайки предвид гореизложеното, предлагам доц. д-р. Вяра Стоилова да бъде избрана за „професор” по професионално направление 3.1.“Социология, антропология и науки за културата” и научна специалност “Социология” (социология на пазара).

5 Декември, София

Подпис:

UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD ECONOMY

REVIEW

**By Prof. D.Sc. Elka Todorova,
Professional field: 3.1. Sociology, Anthropology, and Culture
Sciences
University of National and World Economy**

Regarding: Competition for Professor, Professional field: 3.1. Sociology, Anthropology, and Culture Science; Scientific specialty: Sociology at UNWE (Sociology of the market)

1. Information about the Competition

The competition for professor is announced by UNWE, according to the decision of the Academic Board № 5/08.07.2020. I participate in the scientific jury of the competition according to Order № 2540/23.10.2020 of the Vice-Rector of UNWE and was elected a reviewer at the first meeting of the scientific jury on November 2, 2020.

2. Information about the candidate in the competition

Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova graduated from “Karl Marx” Institute of Economics, Sofia, majoring in Political Economy, Profile “Economic Sociology“ in 1982. The candidate was elected Ass.Professor in 1988 and Sen.Ass.Professor in 1994 at the University of National and World Economy. In 1998 she defended her Ph.D, and in 2003 was elected Associate Professor at the University of National and World Economy. Since then, Assoc. Prof. Dr.

Vyara Stoilova has been a member of the Faculty Board of Department Economic Sociology and the Faculty Board of General Economics at the University of National and World Economy. In some periods she has been also member of the Academic Board of UNWE.

At present, Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova is Deputy Dean of Research at the Faculty of General Economics. In the period 1997-2005 Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova was an Expert at the Economic Commission of the 38th and 39th National Assembly, and in the period 2005-2011 - Administration Secretary of the Bulgarian National Audit Office. The candidate is fluent in German language, and uses sufficiently English and Russian.

3. Fulfillment of the requirements for holding the academic position

Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova fulfills the National Requirements according to the Law and the Regulations for its application (Art. 1a, paragraph 1). She is presenting evidence for obtaining 903.2 points for the six groups of indicators A-E and 889 points for groups G, H and I. The Council for Habilitation of UNWE at its meeting on 13.05.2020. has given a positive opinion for the fulfillment of the requirements of Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova and has proposed her candidature to the Department of Economic Sociology to become an applicant for the academic position of "professor" at UNWE.

4. Evaluation of teaching and learning activities

According to the data of the Department of Educational Documentation, Reporting and Control at the University of National and World Economy for the last 10 years, Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova has fulfilled all teaching requirements in the Bachelor and Master Programs. The candidate also has a course in the Sociological Ph.D Program. Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova has been Research supervisor of three Ph.D students from the Department of Economic Sociology, who have successfully defended their theses.

All mentioned above legitimizes sufficient evidence for the candidate's application for the academic position of "professor" in the competition.

Bearing in mind the professional field and the specifics of the competition, namely - 3.1. "Sociology, anthropology and culture science" and scientific specialty "Sociology" (sociology of the market), my understanding is that the candidate meets fully and unconditionally the requirement for high academic competence in the requested field of knowledge.

5. General characteristics of the presented scientific papers / publications

The presented scientific papers are united in five separate groups — monographs, textbooks, studies, articles, reports. The main direction in the research activity of the candidate could be most clearly reduced to the title of the last of the textbooks of Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova - "Sociology of the market". In practically the entire period of her academic realization, Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova has been studying the specifics, operation and development of the market as an economic institution and its relationship with other institutions. The personal contributions of the candidate Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova will be discussed in length in the part where we review the scientific and scientific-applied contributions of the candidate.

The candidate has presented for reviewing 3 monographs, 1 authored textbook and 12 chapters from 5 co-authored textbooks, 5 long papers, 20 papers (articles), 10 published scientific reports and 4 scientifically applied works — strategies and training materials.

In the two main monographs [The Game of Market Exchange] and [Consumer Choice: The Design Factor] [Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova discusses similar topics, but uses different emphases in interpreting and analyzing the social reading of the market as an exchange, but also a game environment. An environment that expresses the sociality of the market, in which there is both competition and cooperation and different value interactions.

The definition of the value-semantic basis of the game is very precise, providing protection of the self-interests of the acting subject, but also stating

his social-role positions as a “market actor”. According to Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova, although the main role of the “market actor” is the professional / labor role, it intertwines a number of other social roles, among which the role of a group member stands out most clearly. The latter satisfies the need for security through belonging to certain social groups. The game of market exchange seeks to ensure reciprocity, dialogue, trust. It is an effort to create equivalence in the relations between "market actors" by following certain rules, consistent with the relevant time and culture.

The rules of the game determine the limit of freedom of the participants, but at the same time they ensure mutual recognition of the needs for the realization of the interests of all participants. The assessment of the impact of the exchange naturally includes the expected benefits for the participants, and is measured by the assessment of satisfaction of the need for autonomy, status and the degree of instrumentality of the exchange (the ability to obtain other benefits).

In other words, it is an assessment of the activities of the "market actor" as a social entity, a participant in the market and non-market game of exchanges. The social influence may be traces in the phenomenon of the “bounded rationality,” as well as in the idea of the social capital, influencing the games of exchanges. According to the author of the monographs, the social networks, describing the existing social capital, create the feeling of belonging and affirm the identity of market actors.

The analysis of the consumer’s social role, although presented in a monograph based on the defended theses for obtaining Ph.D in Economics, clearly demonstrates the sociological imagination of Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova. She interprets the behavior of the consumer predominantly in terms of his social roles and his needs to identify himself with certain social groups.

The analysis of the behavior of the “product” consumer is explained through the choice he makes, seen by the author as “a specifically structured form of reaction to a multivariate situation”. The variability is due to the different profiles of product benefits and the different profiles of consumer expectations. The relationship between these profiles is determined by the characteristics of the product, the types of users and the type of situation.

The product design is the main object of interest in the last presented monograph of Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova. It is discussed in connection with the user’s communication process. Thus, the "language" of the product design becomes the subject of special consideration. The author defines the "language" of design as modeling the transmission of language systems that are

constantly changing. The very specificity of the "language" of design can be perceived as a remark, question, comment, monologue, exposition or lexicon, which in turn gives grounds to typologically distinguish the main groups of product design following the same division.

Of interest is the idea of Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova to study the question of product design function reflected in company policies. The proposed examples of successful strategies — the company policy of "Brown" and "Xerox" (especially their Model 1075) clearly demonstrates good reflections of the functions of the product design.

The design itself has a role as an information tool for the consumer value of the product. It generates specific benefits for the product and creates non-utilitarian, social benefits for the consumer. Design actually determines, and not only contributes to the market success of the product, because it is the basis of the communication process running between the consumer and the product. In my opinion, this conclusion is very important since it broadens the general understanding of the role of design.

The textbook chapters presented for reviewing situate the interests of Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova in the field of macro-sociological analysis of society and sociological reading of the market as a cultural product, a system of institutionalized and informal rules reflecting the moral values of the respective stage of social development. Their language and style of presentation clearly state who the users are — students following Bachelor's Programs in Sociology, Economic Sociology and Psychology. It is worth mentioning that both author's monographs are aimed at the same audience and are consistent with the topics of some of the curricula read by Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova courses at UNWE. I find this a positive feature, because the meaning of any type of scientific production is determined by its ability to be specifically targeted and to disseminate information to as wide a range of users as possible.

The main articles of the candidate concern sociological problems related to justice in market relations, personal and public interpretations of private and public interest, non-utilitarian exchanges outside the money system, etc. Everywhere the analysis and the chosen methodology reflect the sociological paradigms for explanation of the observed phenomena, regardless of whether it is about the institutional changes in the transition period in our country or about the globalization problems in the free movement of people and capital in modern society.

6. Evaluation of scientific and applied scientific contributions

Assoc.Prof.Dr. Vyara Stoilova is an active and productive researcher and lecturer, a pioneer in the field of theoretical and applied specialization in market sociology in Bulgaria. She is a defender of the introduction of innovative components in the teaching of economic sociology for the needs of modern education of economists and sociologists.

The applicant's scientific contributions are correctly described in the self-evaluated list of contributions, part of the required files for review. The outlined seven contributions in the author's self-assessment emphasize the main theme in her scientific work — sociological analysis of the market. The focus on the phenomenon of the game relationships within the market exchange is relatively new in Bulgarian sociology. Its inclusion in the market analysis was carried out by Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova more than ten years ago, but even today this interpretation remains relevant, not only in the analysis of sociologists and psychologists, but also of economists.

The social role of "market actors" as buyers and sellers reproduces the militancy of the role, and hence the duality of the assessment of rational behavior. This is another important moment in the work of the candidate.

The very consideration of the market in terms of justice, which brings balance and achieves the distribution of chances for access to resources — money and other goods of market actors, is an innovative perspective, revealing a sociological view of this traditional economic object of interest.

Last but not least, the proposed understanding of the interpretation of the personal interest of the market actor through the prism of his autonomy, but also of the public interest through his legitimacy to the group to which he belongs, is an additional argument in favor of the candidate's sociological orientation and sociological analysis.

7. Critical remarks and recommendations

I have no critical remarks about the candidate in the competition.

As a colleague of Assoc.Prof. Dr. Vyara Stoilova in the Department of Economic Sociology at the University of National and World Economy, I have direct observations on her behavior and attitudes when defending scientific issues as a member of the Faculty Board of the Department of Economic Sociology and Faculty of General Economics. I am personally familiar with part of her scientific output, as far as I have periodically participated in discussions of her works at the Department of Economic Sociology.

Assoc.Prof. Dr. Vyara Stoilova marks a growth in the direction of discovery and successful transition from classical sociological thinking for public institutions to rediscovery and realization in the paradigm of modern economic sociology. And this is best seen in the emphasis (in market analysis) on the thesis of taking into account the principles of balanced fairness and distribution of access to resources, on the sociality of the role of market actor, on "decomposing" the product-consumer relationship by introducing the evaluation role of design, as well as on the social consequences of the "overmarketization" taking place in modern public life.

I would recommend Assoc. Prof. Dr. Vyara Stoilova to prepare a new course for the master's program in "Economic Sociology and Psychology" titled "Design and Consumer Choice," which can skillfully combine classic and latest views on the role of design and designers in creating technological products to meet the market demand for education for modern specialties such as "interactive design" and others.

8. Conclusion

Given the high candidate's achievements stated in my review, it is with pleasure that I recommend Assoc. Vyara Stoilova to be elected as a "professor" in the professional field 3.1. "Sociology, anthropology and culture science" and scientific specialty "Sociology" (market sociology).

December 13, Sofia

Signature:

Prof. D.Sc. Elka Todorova,
University of National and World

Economy